

BUDGET 2017

TAX GUIDE

Xiletelo lexi xa le xikhwameni xa ka SARS xa xibalo xi tumbuluxiwile ku nyika nkomiso wa vuxokoxoko bya nkoka swinene lebyi yelanaka na xibalo, xibalo xa nhundzu na tilevhi eka 2017/18.

XIBALO XA MALILEYINGHENAKU: VANHU NA TITHIRASITI

Mipimo ya xibalo eka nkarhi wo sukela hi ti1 Nyenyankulu ku fikela hi ti 28 Nyenyenyani 2018

Vanhu na tithirasiti to hlawuleka

Mali leyi Nghenaku leyi Hakerisiwaku Xibalo (R)	Mpimo wa Xibalo (R)
0 – 189 880	18% ya mali leyi nghenaku leyi hakerisiwaku xibalo
189 881 – 296 540	34 178 + 26% ya mali leyi nghenaku leyi hakerisiwaku xibalo leyi nga eehla ka 189 880
296 541 – 410 460	61 910 + 31% ya mali leyi nghenaku leyi hakerisiwaku xibalo leyi nga ehenhla ka 296 540
410 461 – 555 600	97 225 + 36% ya mali leyi nghenaku leyi hakerisiwaku xibalo leyi nga ehenhla ka 410 460
555 601 – 708 310	149 475 + 39% ya mali leyi nghenaku leyi hakerisiwaku xibalo leyi tlulaka 555 600
708 311 – 1 500 000	209 032 + 41% ya mali leyi nghenaku leyi hakerisiwaku xibalo leyi nga ehenhla ka 708 310
1 500 001 na ku ya eehla	533 625 + 45% ya mali leyi nghenaku leyi hakerisiwaku xibalo leyi nga ehenhla ka 1 500 000

Tithirasiti handle ka tithirasiti to hlawuleka

Mpimo wa Xibalo wa 45%

Ehliso wa Xibalo na Mipimo leyi Hakelaku Xibalo

Miehliso	
Masungulo (Primary)	R13 635
Vumbirhi (Secondary) (Vanhu lava nga na 65 wa malembe na ku tlula)	R7 479
Vunharhu (Tertiary) (Vanhu lava nga na 75 wa malembe na ku tlula)	R2 493

Malembe	Mpimo lowu Hakelaku Xibalo
Ehansi ka malembe ma 65	
Malembe ma 65 ku ya ehansi ka 75	R117 300
Malembe ma 75 na ku tlula	R131 150

Xibalo xa Nkarhinyana

Muhakelaxibalo wa nkarhinyana i munhu un'wana na un'wana loyi a kumaka mali leyi ngenaku handle ka muholo ku suka eka muthori loyi a tsarisiweke kumbe xengetelo kumbe hakelomahlweni (advance) leyi hakeriwaku hi murhangeri wa munhu. Munhu a nga khumbheki eka ku hakela xibalo xa nkarhinyana loko ku ve munhu yaloye a nga yi mahlweni a endla bindzu rin'wana naswona mali ya munhu yaloye leyi ngenaku leyi hakerisiwaku xibalo –

- yi nge hundzi mpimo wa mali lowu hakelaku xibalo eka lembexibalo; kumbe
- kusukaekantswalo, tidivhidende, tidivhidendeta matikomambe, rhente ku suka eka ku lombisa nhundzu leyi nga fambeku na muholo ku suka eka muthori loyi a nga tsarisiwangiki wu ta va R30 000 kumbe ehansi ka yona eka lembexibalo.

Mitlheriso ya xibalo xa nkarhinyana leyi kombisaka mpimanyiso wa ntsengo wa mali leyi ngenaku leyi hakerisiwaku xibalo eka lembe ra nhlelelo ya laveka ku suka eka vahakelaxibalo va nkarhinyana.

Mafa ya mufi a hi vahakelaxibalo va nkarhinyana.

Mimbuyelo ya butsa ya nkwama wa rhithayamente leyi humesiweke

Mali leyi Ngenaku leyi Hakerisiwaku Xibalo (R)	Mpimo wa Xibalo (R)
0 – 25 000	0% ya mali leyi ngenaku leyi hakerisiwaku xibalo
25 001 - 660 000	18% ya mali leyi ngenaku leyi hakerisiwaku xibalo leyi nga ehenhla ka 25 000
660 001 - 990 000	114 300 + 27% ya mali leyi ngenaku leyi hakerisiwaku xibalo leyi nga ehenhla ka 660 000
990 001 and above	203 400 + 36% ya mali leyi ngenaku leyi hakerisiwaku xibalo leyi nga ehenhla ka 990 000

Mimbuyelo ya butsa ya nkwama wa rhithayamente leyi humesiweke yi endliwe hi mabutsa mo suka eka nkwama wa phenxeni, nhlaysi wa phenxeni, vuhlayiselo bya mali, nhlaysi wa vuhlayiselo bya mali kumbe rhithayamente anyuwithi eka humeso (ku katsa na asayimente hi ku ya hi xileriso xa nawu xo herisa vukati). Xibalo eka mbuyelo wa butsa wa nkwama wa rhithayamente lowu humesiweke (butsa ra X) wu ringana na –

- xibalo lexi kumisisiweke hi ku tirhisiwa ka tafula ra xibalo eka ntsengo wa butsa ra X ku katsa na mimbuyelo ya butsa ya nkwama wa rhithayamente leyi humesiweke no hlengeletywa ku sukela hi Nyenyankulu 2009, mimbuyelo hinkwayo ya butsa ya nkwama wa rhithayamente leyi hlengeletyiweke ku sukela hi Nhlangua 2007 na mimbuyelo hinkwayo ya sevherense leyi hlengeletyiweke ku sukela hi Nyenyankulu 2011; hansi
- xibalo lexi kumisisiweke hi ku tirhisiwa ka tafula ra xibalo eka ntsengo wa mimbuyelo ya butsa ya nkwama wa rhithayamente leyi humesiweke no hlengeletywa ku nga se kumiwa butsa ra X ku sukela hi Nyenyankulu 2009, mimbuyelo hinkwayo ya butsa ya nkwama wa rhithayamente leyi hlengeletyiweke ku sukela hi Nhlangua 2007 na mimbuyelo hinkwayo ya sevherense leyi hlengeletyiweke ku sukela hi Nyenyankulu 2011.

Mimbuyelo ya butsa ya nkwama wa rhithayamente kumbe mimbuyelo ya sevherense

Mali leyi Nghenaku leyi Hakerisiwaku Xibalo (R)	Mpimo wa Xibalo (R)
0 – 500 000	0% ya mali leyi nghanaku leyi hakerisiwaku xibalo
500 001 - 700 000	18% ya mali leyi nghanaku leyi hakerisiwaku xibalo leyi nga ehenhla ka 500 000
700 001 – 1 050 000	36 000 + 27% ya mali leyi nghanaku leyi hakerisiwaku xibalo leyi nga ehenhla ka 700 000
1 050 001 na ku tlula	130 500 + 36% ya mali leyi nghanaku leyi hakerisiwaku xibalo leyi nga ehenhla ka 1 050 000

Mimbuyelo ya butsa ya nkwama wa rhithayamente yi endliwile hi butsa ro suka eka nkwama wa phenxeni, nhlaysi wa phenxeni, vuhlayiselo bya mali, nhlaysi wa vuhlayiselo kumbe rhithayamente anyuwithi eka rifu, rhithayamente kumbe ku herisa ntirho hi mhaka yo fikelela vukhale bya 55 wa malembe, vuvabyi, nghozi ya movha, ku vaviseka, vutsoniwa, ku ku u nga ha tirhi kumbe ku herisiwa ka vuxavisi bya muthori.

Mimbuyelo ya sevherense yi endliwile hi butsa leri sukaka eka kumbe hi eka ntwanano na muthori hi mhaka ya ntshiketo, ku herisa, ku lahlekeriwa, ku suriwa kumbe ku hambanahambana ka hofisi ya munhu kumbe ntirho.

Xibalo eka mimbuyelo ya butsa ya nkwama wa rhithayamente kumbe mbuyelo wa sevherense yo kongoma (butsa kumbe mbuyelo wa sevherense ya Y) xi ringana na –

- xibalo lexi kumisisiweke hi ku tirhisiwa ka tafula ra xibalo eka ntsengo wa mali wa Y ku katsa na mimbuyelo ya butsa ya nkwama wa rhithayamente leyi hlengeletaweke ku sukela hi Nyenyankulu 2007 na mimbuyelo hinkwayo ya butsa ya nkwama wa rhithayamente leyi humesiweke no hlengeletwa ku sukela hi Nhlangula 2007 na mimbuyelo hinkwayo ya sevherense leyi humesiweke no hlengeletwa ku sukela hi Nyenyankulu 2011; hansi.
- xibalo lexi kumisisiweke hi ku tirhisiwa ka tafula ra xibalo eka ntsengo wa mimbuyelo hinkwayo ya butsa ya nkwama wa rhithayamente leyi hlengeletaweke ku nga si kumiwa butsa ra Y ku sukela hi Nhlangula 2007 na mimbuyelo ya butsa ya nkwama wa rhithayamente leyi humesiweke no hlengeletwa ku sukela hi Nyenyankulu 2009 na mimbuyelo hinkwayo ya sevherense leyi hlengeletaweke ku sukela hi Nyenyankulu 2011.

Tidivhidende

Tidivhidende leti kumiweke hi vanhu ku suka eka tikhamphani ta le Afrika-Dzonga hi ku angarhela a ti hakeli xibalo xa mali leyi nghanaku, kambe xibalo xa tidivhidende xa mpimo wa 20% xi khomiwile (withhold) hi mihlangano leyi hakelaku tidivhidende eka vanhu. Tidivhidende leti kumiweke hi vanhu lava nga vaaki va le Afrika-Dzonga ku suka eka REITs (tikhamphani leti lawuriwaka leti nga na vun'winyi bya nhundzu leti nga eka nongonoko) ti fanele ku hakela xibalo xa mali leyi nghanaku naswona lava nga ri ki vaaki, eku kumeni ka tidivhidende teto va fanele ku hakela ntsena xibalo xa tidivhidende

Tidivhidende ta Matikomambe

Tidivhidende to tala ta matikomambe ti kumiwa hi vanhu vo suka eka tikhamphani ta matikomambe (vukhomi bya mikavelo lebyi nga hansi ka 10% eka khamphani ya matikomambe) ti hakela xibalo eka mpimo wa nhlayohenhla ya 20%. Ku hava misuso leyi pfumeleriweke eka tirhiselo ra mali ku humelerisa tidivhidende ta matikomambe.

Ku suseriwa hakelo ya ntswalo

- Ntswalo wo suka eka xihlovo xa le Afrika-Dzonga lowu kumiwaka hi munhu wa ntumbuluko loyi a nga na malembe ma le hansi ka 65 hi vukhale, ku fikela eka, R23 800 hi lembe, na vanhu lava nga na malembe ma 65 na ku tlula, ku fikela eka R34 500 hi lembe, a nga hakeli xibalo.
- Ntswalo a wu hakeriwi laha wu kumiweke hi lava nga ri ki vaaki lava nga ri ki kona hi nyama eAfrika-Dzonga eka masiku ma kwalomuya ka 181 enkarhini wa 12 wa tinhweti loko ntswalo wu nga se hlengeletywa na xikweletu lexi ntswalo wu sukaka eka xona xi nga hlanganisiwangi eka ndzhawu leyi nga cinceku ya bindzu eAfrika-Dzonga.

Misuso

Tihakelo ta nkwama wa rhithayamente

Mitsengo leyi hakeriweke eka mikwana ya phenxeni, vuhlayiselo bya mali na rhithayamente anyuwithi enkarhini wa lembe ra nhlelelo ya suseka hi swirho swa mikwama yaleyo. Mitsengo leyi hakeriweke hi vathori no hakerisiwa xibalo tanihi mimbuyelo ya le ntirhweni no tekiwa tanihi tihakelo leti endlweke hi mutirhi hi yexe. Nsuso wu pimiwile eka 27.5% ya muholo lowukulu eka swivangelo swa PAYE kumbe mali leyi nghenaku ya xibalo (ku nga katsiwi mimbuyelo ya butsa ya nkwama wa rhithayamente na sevherense haswimbirhi). Ku ya mahlweni, nsuso wu pimiwile ku fika eka nhlayohenhla ya R350 000. Tihakelo tin'wana na tin'wana leti tlulaka swipimelo ti hundziseriwa emahlweni eka lembe ra nhlelelo leri landzelaka xikan'wekan'we naswona leti anakanyiwaka ku va ti hakeriwile eka lembe rero ri landzelaka. Mitsengo leyi hundziseriweke emahlweni yi hungutiwile hi tihakelo leti hungutiweke eka ehenhla ka mabutsa ya nkwama wa rhithayamente na le henhla ka tirhitayamente anyuwithi.

Tihakelo ta swa vutshunguri na vutsoniwa

Ekumisiseni ka xibalo lexi faneleke ku hakeriwa, vanhu va pfumeleriwa ku susa –

- tihakelo ta nhweti na nhweti eka swikimi swa vutshunguri (ehliso wa xibalo lowu tekiwaka tanihi xikweleti xa xibalo xa timali ta xikimi xa swa vutshunguri) ku fikela eka R303 hi munhu un'we loyi a hakeleke tihakelo na muhlayisiwa wo sungula eka xikimi xa swa vutshunguri na R204 eka muhlayisiwa un'wana na un'wana wo engetelela; na
- eka mhaka ya –
 - munhu loyi a nga na malembe ma 65 na ku tlula, kumbe loko ku ve munhu, muringani wa yena, kumbe n'wana wa yena i munhu loyi a nga na vutsoniwa, 33.3% ya mali ya tihakelo ta swa vutshunguri to ringanela leti hakeriweke no rhwariwa hi munhu hi yexe naswona ntsengo lowu tihakelo ta xikimi xa swa vutshunguri ti nga hakeriwa hi wona hi munhu ti tlula hi kanharhu swikweleti swa xibalo xa timali ta xikimi xa swa vutshunguri eka lembexibalo; kumbe

- munhu un'wana na un'wana, 25% wa ntsengo wu ringana na ntsengo wa tihakelo ta swa vutshunguri to ringanela leti hakeriweke no rhwariwa hi munhu hi yexe naswona ntsengo lowu tihakelo ta xikimi xa swa vutshunguri ti nga hakeriwa hi wona hi munhu hi yexe ti tlula hi ka mune swikweleti swa xibalo xa timali ta xikimi xa swa vutshunguri eka lembexibalo, hi ku pimeriwa eka ntsengo lowu tlulaka 7.5% ya mali leyi nghanaku leyi hakerisiwaku xibalo (ku nga katsiwi mimbuyelo ya mabutsa ya nkwama wa rhithayamente na sevherense).

Swihanano

Misuso ya mayelana na swihanano eka mihlangano ya vuvuyerisi bya vaaki yi pimeriwile ku fika eka 10% ya mali leyi nghanaku ya xibalo (ku nga katsiwi mimbuyelo ya mabutsa ya nkwama wa rhithayamente na sevherense). Ntsengo wa swihanano lowu tlulaka 10% ya mali leyi nghanaku ya xibalo yi tekiwa tanihi xihanano eka mihlangano ya vuvuyerisi bya vaaki leyi ringaneleke eka lembexibalo leri landzelaka.

Mixengetelo

Mixengetelo yo tihlayisa na tihakelomahlweni

Laha muamukeri a bohekaka ku etlela vusiku byin'we ntsena ekule na le ndzhawini ya yena ya vutshamo hi swivangelo swa bindzu naswona vutshamo lebyi xengetelo kumbe hakelomahlweni ya vutshamo yi nga eRhiphabuliki ra Afrika-Dzonga naswona xengetelo kumbe hakelo mahlweni yi pfumeleriwile ku hakela—

- tihakelo ta swakudya na ta timhangu, ntsengo wa R397 hi siku wu anakanyiwa ku va wu wu tirhisiwile ku hakela;
- tihakelo ta mhangu ntsena, ntsengo wa R122 hi siku lowu welaka enkarhini wolowo wu anakanyiwa ku wa wu tirhisiwile ku hakela

Laha vutshamo lebyi xengetelo kumbe hakelomahlweni ya vutshamo yi nga handle ka Rhiphabuliki ra Afrika-Dzonga, ntsengo wo kongoma hi ku ya hi tiko wu anakanyiwa ku va wu tirhisiwile ku hakela. Vuxokoxoko bya mitsengo leyi byi humesiwile eka webusayiti ya SARS ehansi ka Legal Counsel (Switsundzuxo swa Xinawu) / Secondary Legislation (Xinawana xa Vumbirhi)/ Income Tax Notices (Switiviso swa Xibalo xa Mali leyi Nghenaku) / 2017.

Xengetelo wa swa marendzo

Mipimo hi ku ya hi khilomitara, leyi nga tirhisiwaka eku kumisiseni ka nsuso lowu pfumeleriweke eka marendzo ya bindzu ehenhla ka xengetelo kumbe hakelomahlweni laha tihakelo ta ntiyiso ti nga koxiwangiku, ti kumisisiwa hi ku tirhisa tafula leri landzelaka:

Nxavo wa movha (ku katsa na VAT) (R)	Hakelo leyi nga cinceku (R p.a.)	Hakelo ya mafurha/ petirolo (c/km)	Hakelo ya Mahlayiselo (c/km)
0 - 85 000	28 492	91.2	32.9
85 001 - 170 000	50 924	101.8	41.2
170 001 - 255 000	73 427	110.6	45.4
255 001 - 340 000	93 267	118.9	49.6
340 001 - 425 000	113 179	127.2	58.2
425 001 - 510 000	134 035	146.0	68.4
510 001 - 595 000	154 879	150.9	84.9
ku tlula 595 000	154 879	150.9	84.9

Tsundzuka:

80% ya xengetelo wa swa marendzo yi fanele ku katsiwa eka muholo wa mutirhi hi swivangelo swo hlayela PAYE. Phesenteji yi hungutiwile ku ya eka 20% loko ku ve muthori u enerisiwile hi leswaku kwalomuya ka 80% ya ntirhiso wa movha eka lembexibalo wu ta va wu ri wa swivangelo swa bindzu.

A ku na tihakelo ta mafurha/petirolo leti nga ta koxiwa loko ku ve mutirhi a nga rhwalangi hakelo hinkwayo ya mafurha/petirolo leyi tirhisiweke emovheni naswona a ku na hakelo ya mahlayiselo leyi nga ta koxiwa loko ku ve mutirhi a nga rhwalangi hakelo hinkwayo ya mahlayiselo ya movha (xik. loko ku ve movha a wu angarheriwe hi kungu ra mahlayiselo).

Hakelo leyi nga cinceku yi fanele ku hungutiwa hi xiphemu loko ku ve movha wu tirhiseriwa swivangelo swa bindzu eka nkarhi wa le hansi ka lembe.

Mpfhuka wa ntiyiso lowu fambiweke enkarhini wa lembexibalo na mpfhuka lowu fambiweke wa swivangelo swa bindzu leswi tiyisisiweke hi xibukwana xa swa marendzo swi ta tirhisiwa ku kumisisa tihakelo leti faneleke ku koxiwa ehenhla ka xengetelo wa swa marendzo.

Hi le tlhelo:

Laha mpfhuka lowu fambiweke wa swivangelo swa bindzu wu nga tluleku 12 000 wa tikhilomitara hi lembe, a ku na xibalo lexi faneleke ku hakeriwa eka xengetelo lowu hakeriweke hi muthori ku ya eka mutirhi ku fikela eka mpimo wa 355 wa tisente hi khilomitara, ku nga langutisiwi nxavo wa movha. Hambiswiritano, endlelo leri ra le tlhelo a ri kumeki loko ku ve ndziriso wun'wana hi xiyimo xa xengetelo kumbe ku riheriwa (ku nga katsiwi timali to paka kumbe ta tiheke ta magondzo) ku kumiwa ku suka eka muthori mayelana na movha.

Misuso yin'wana

Handle ka misuso leyi nga boxiwa laha henhla munhu hi yexe a nga koxa ntsena misuso ehenhla ka mali leyi ngenaku kumbe mixengetelo ya le ntirhweni eka swiyimo leswi boxiweke leswi pimiweke, xik. xikweleti xo biha xa mayelana na muholo.

Mimbuyelo ya le Ntirhweni

Mimovha leyi n'winyi ku nga muthori

- Nxavo lowu hakerisiwaku xibalo i 3.5% ya nxavo lowu kumisisiweke (hakelo ya khexe ku katsa na VAT) hi nhweti eka movha wun'wana na wun'wana. Laha movha wu nga –
 - eka kungu ra mahlayiselo loko muthori a xava movha nxavo lowu hakerisiwaku xibalo i 3,25% ya nxavo lowu kumisisiweke; kumbe
 - lowu kumiweke hi muthori ehansi ka lombiso lowu tirhaka, nxavo lowu hakerisiwaku xibalo i hakelo leyi vangyiweke hi muthori ehansi ka lombiso lowu tirhaka ku katsa na hakelo ya mafurha/petirolo.

- 80% ya mbuyelo wa le ntirhweni yi fanele ku katsiwa eka muholo wa mutirhi eka swivangelo swo hlayela PAYE. Phesenteji yi hungutiwile ku fikela eka 20% loko ku ve muthori u tsakisiwile hi leswaku kwalomuya ka 80% ka ntirhiso wa movha eka lembexibalo wu ta va wu ri wa swivangelo swa bindzu.
- Eka nhlelelo, mbuyelo wa le ntirhweni eka lembexibalo wu hungutiwile hi mpimanyeto wa mpfhuka lowu fambiweke eka swivangelo swa bindzu (leswi tiyisisiweke hi xibukwana xa swa marendzo) hi ku avanyisa hi mpfhuka wa ntiyiso lowu fambiweke enkarhini wa lembexibalo.
- Eka nhlelelo ku ntshuxeka ko ya emahlweni ka kumeka hi hakelo ya layisense, ndzindzakhombo, mahlayiselo na mafurha/petirolo eka marendzo ma xihundla loko ku ve hakelo hinkwayo yi rhwariwile hi muthori na loko ku ve mpfhuka lowu fambiweke eka swivangelo swa marendzo ya xihundla ma seketeriwa hi xibukwana xa marendzo.

Tiloni leti pfumalaka ntswalo na ta ntswalo wa le hansi

Ku hambana exikarhi ka ntswalo lowu koxiweke eka mpimo wa ximfumo na ntsengo wa ntiyiso wa ntswalo lowu koxiweke, ku fanele ku katsiwa eka mali hinkwayo leyi ngenaku.

Ndzhawu ya Vutshamo

Nxavo wa mbuyelo wa le ntirhweni wu fanele ku katsiwa eka mali hinkwayo leyi ngenaku i mbuyelo wa le hansi lowu hlayeriwaku hi ku tirhisa fomula leyi nyikiweke kumbe hakelo eka muthori loko ku ve muthori a nga na vun'winyi byo helela eka vutshamo.

Fomula yi ta tirha loko ku ve n'winyi wa vutshamo i mutirhi, kambe a yi tirhi eka vutshamo bya vuwiselo lebyi lombiweke hi muthori ku suka eka Mavandla lama nga katsiwangiki.

XIBALO XA MALI LEYI NGHENAKU: TIKHAMPHANI

Malembeximali lama helaka eka siku rin'wana na rin'wana exikarhi ka ti1 Dzivamisoko 2017 na ti 31 Nyenyankulu 2018

Muxaka	Mpimo wa Xibalo (R)
Tikhamphani	28% ya mali leyi ngenaku leyi hakerisiwaku xibalo

XIBALO XA MALI LEYI NGHENAKU: TIKHOPOREXINI TA MABINDZU LAMATSONGO

Malembeximali lama helaka eka siku rin'wana na rin'wana exikarhi ka ti1 Dzivamisoko 2017 na ti 31 Nyenyankulu 2018

Mali leyi Ngenaku leyi Hakerisiwaku Xibalo (R)	Mpimo wa Xibalo (R)
0 – 75 750	0% ya mali leyi ngenaku leyi hakerisiwaku xibalo
75 751 – 365 000	7% ya mali leyi ngenaku leyi hakerisiwaku xibalo leyi nga ehenhla ka 75 750
365 001 – 550 000	20 248 + 21% ya mali leyi ngenaku leyi hakerisiwaku xibalo leyi nga ehenhla ka 365 000
550 001 na ku tlula	59 098 + 28% ya mali leyi ngenaku leyi hakerisiwaku xibalo leyi nga ehenhla ka 550 000

XIBALO XA MALI LEYI ENDLIWAKA HI BINDZU EKA MABINDZU LAMATSONGO

Malembeximali lama helaka eka siku rin'wana na rin'wana exikarhi ka ti1 Nyenyankulu 2017 na ti 31 Nyenyenyani 2018

Mali leyi endlwaka hi bindzu leyi hakerisiwaku xibalo (R)	Mpimo wa xibalo (R)
0 – 335 000	0% ya mali leyi ngenaku ya bindzu leyi hakerisiwaku xibalo
335 001 – 500 000	1% ya mali leyi ngenaku ya bindzu leyi hakerisiwaku xibalo leyi nga ehenhla ka 335 000
500 001 – 750 000	1 650 + 2% ya mali leyi ngenaku ya bindzu leyi hakerisiwaku xibalo leyi nga ehenhla ka 500 000
750 001 na ku tlula	6 650 + 3% ya mali leyi ngenaku ya bindzu leyi hakerisiwaku xibalo leyi nga ehenhla ka 750 000

XIYIMO XA VUTSHAMO LEBYI HAKELAKU XIBALO

Vaaki lava hakerisiwaku xibalo eka mali ya vona leyi nghenaku ya misava hinkwayo hi ku anama, hi ku ya hi ku siyiwa handle kun'wana. Nawu-angarhelo hi leswaku swibalo swa matikomambe eka mali leyi nghenaku leyi kumiweke ematikwenimambe swi pfumeleriwa tanihi xikweleti ehenhla ka xibalo xa le Afrika-Dzonga lexi faneleke ku hakeriwa. Leswi swi tirha eka vanhu, tikhamphani, tikhoporexini to pfaleka, tithirasiti na mafa.

KU HAKERISIWA XIBALO EKA MIMBUYELO YA XUMA

Mimbuyelo ya xuma eka ku herisiwa ka tinhundzu leti katsiweke eka mali leyi nghenaku leyi hakerisiwaku xibalo.

Mpimohenhla lowu xibalo xi hlayeriwaku hi wona:

Vanhu na tithirasiti to hlawuleka	18%
Tikhamphani	22.4%
Tithirasiti tin'wana	36%

Swiendlo leswi hlohlotelaka ku lahliwa swi katsa, nxaviso, xihanano, cincano, lahleko, rifu na rhurho. Leswi landzelaka hi leswi nga siyiwa ehandle swo kongoma:

- Mbuyelo kumbe lahleko wa R2 miliyoni eka ku herisiwa ka vutshamo bya masungulo
- Tinhundzu to tala leti tirhisiwaka hi munhu hi yexe
- Mimbuyelo ya rhithayamente
- Tihakelo ta mayelana na tipholisi ta ndzindzakhombo ta ntiyiso no va ta nkarhi wo leha
- Ku siyiwa ehandle ka lembe ka mbuyelo wa xuma kumbe lahleko xuma wa R40 000 lowu nyikiweke eka vanhu na tithirasiti to hlawuleka
- Ku siyiwa ehandle ka bindzu leritsongo eka mimbuyelo ya xuma eka vanhu (kwalomuya ka 55 wa malembe hi vukhale) ya R1.8 miliyoni laha bindzu leritsongo leri nga na nxavo wa le makete lowu nga tluriki R10 miliyoni leyi yi nga herisiwa hi yona
- Ematshan'wini ya ku siyiwa handle ka lembe, ku siyiwa handle loku nyikiweke vanhu i ka R300 000 eka lembe ra rifu.

XIBALO XA TIDIVHIDENDE

Xibalo xa tidivhidende i xibalo xo hetelela eka mpimo wa 20% eka tidivhidende leti hakeriweke hi tikhamphani leti ngavaaki na tikhamphani leti nga ri ki vaaki hi mayelana na mikavelo leyi nga eka nongonoko eka JSE. Tidivhidende a ti hakerisiwi xibalo loko ku ve n'winyi loyi a vuyeriwaka wa divhidende i khamphani ya le Afrika-Dzonga, nkwama wa rhithayamente kumbe munhu loyi a nga khumbhekiki. Vinyi va tidivhidende lava vuyeriwaka lava nga ri ki vaaki va nga vuyeriwa hi mipimo ya xibalo leyi hungutiweke eka swiyimo leswi pimiweke. Xibalo xi fanele xi khomiwa hi tikhamphani leti hakelaku tidivhidende leti hakerisiwaku xibalo kumbe leti lawuriwaka hi muhlanganisi eka xiyimo xa tidivhidende eka mikavelo leyi longoloxiweke. Xibalo eka tidivhidende hi muxaka (handle ka khexe) xi hakeleka naswona xi rhwariwa hi khamphani leti tivisaka na hakela divhidende.

KHOMIWA KUN'WANA KA SWIBALO

Eka swiyimo leswi pimiweke mpimo wa xibalo lowu faneleke wu nga hungutiwa hi ku ya hi ntwanano wa xibalo na tiko ra vutshamo ra loyi a nga ri ki muaki.

Tirhoyalithi

Xibalo xo hetelela eka mpimo wa 15% xa sindzisiwa eka ntsengo hinkwawo wa tirhoyalithi to suka eka xihlovo xa le Afrika-Dzonga lexi faneleke ku hakeriwa eka lava nga ri ki vaaki.

Ntswalo

Xibalo xo hetelela eka mpimo wa 15% xa sindzisiwa eka ntswalo wo suka eka xihlovo xa le Afrika-Dzonga lexi faneleke ku hakeriwa eka lava nga ri ki vaaki. Ntswalo a wu hakeriwi loko ku ve wu hakeriwa hi xiphemu xin'wana na xin'wana xa mfumo, bangi kumbe loko ku ve xikweleti xi le ka nongonoko eka cincano lowu tivekaka.

Vanyanyuri na van'wamitlangu va matikomambe

Xibalo xo hetelela eka mpimo wa 15% xa sindzisiwa eka mitsengo hinkwayo leyi hakeriwaku eka lava va nga ri ki vaaki eka migingiriko leyi endliwaka hi vona eAfrika-Dzonga tanihi vanyanyuri kumbe van'wamitlangu.

Heriso wa nhundzu leyi nga fambeku

Xibalo xa nkarhinyana xa khomiwa ematshan'wini ya vaxavisi va nhundzu leyi nga fambeku lava nga ri ki vaaki eAfrika-Dzonga leyi fananisiwaka na xikweleti xa xibalo xa ntoloveloko eka lava nga ri ki vaaki. Xibalo lexi faneleke ku siyiwa ndzhaku ku suka eka tihakelo ku ya eka lava nga ri ki vaaki xi le ka mpimo wa 7.5% eka munhu loyi a nga ri ki muaki, 10% ya khamphani leyi nga ri ki muaki na 15% ya thirasiti leyi nga ri ki muaki leyi xavisaka nhundzu leyi nga fambeku.

SWIBALO SWIN'WANA SWIBALO SWA NHUNDZU NA TILEVHI

Xibalo xa Nxavo wa Swimakiwa (VAT)

VAT yi hakela xibalo eka mpimo lowu ringanisiweke wa 14% eka mphakelo wa nhundzu na vukorhokeri hi van'waswimawusa lava tsarisiweke.

N'waswimawusa loyi a endlaka miphakelo leyi hakerisiwaku xibalo yo tlula R1 miliyoni hi lembe u fanele ku titsarisela VAT. N'waswimawusa loyi a endlaka miphakelo leyi hakeleriwaku xibalo xo tlula R50 000 kambe yi nga tluli R1 miliyoni hi lembe a nga endla xikombelo xo titsarisela hi ku tsakela. Miphakelo yin'wana yi fanerile hi mpimo wa zirho kumbe yi nga hakeli VAT.

Xibalo xa Nxaviso wa Tindlu

Xibalo xa nxaviso wa tindlu xa hakeriwa eka mipimo leyi landzelaka eka tithirasankixini leti nga fanelangiki ku hakela VAT -

Ku xavisiwa ka tindlu hi vanhu hinkwavo:

Nxavo wa tindlu (R)	Mpimo
0 – 900 000	0%
900 001 – 1 250 000	3% ya nxavo lowu nga ehenhla ka R900 000
1 250 001 – 1 750 000	R10 500 + 6% ya nxavo lowu nga ehenhla ka R 1 250 000
1 750 001 – 2 250 000	R40 500 + 8% ya nxavo lowu nga ehenhla ka R 1 750 000
2 250 001 – 10 000 000	R80 500 +11% ya nxavo lowu nga ehenhla ka R2 250 000
10 000 00 na ku tlula	R933 000 + 13% ya nxavo lowu nga ehenhla ka R10 000 000

Xibalo xa Rifa ra Tindlu

Xibalo xa rifa ra tindlu xi hakeriwa eka mpimo lowu fanaka wa 20% eka nhundzu ya vaaki na nhundzu ya le Afrika-Dzonga leyi nga ri ki ya vaaki.

Nsuso wa masungulo wa R3.5 miliyoni wu pfumeleriwile eku kumisiseni ka xikweleti xa rifa xa xibalo xa rifa ra tindlu ku katsa na misuso ya swikweleti, mafa eka mihlangano ya vuvuyerisi bya vanhu na nhundzu leyi hlengeletiweke hi varingani lava hanyaka.

Xibalo xa Swihanano

- Xibalo xa swihanano xi hakeriwa eka mpimo lowu fanaka wa 20% eka nxavo wa nhundzu leyi hananiweke.
- R100 000 yo sungula ya nhundzu leyi hananiweke eka lembe rin'wana na rin'wana hi munhu wa ntumbuluko a yi hakeli xibalo xa swihanano.
- Eka xiyimo lexi muhakelaxibalo loyi a nga ri ki munhu wa ntumbuluko, swihanano leswi nga khumbhekiki swi pimiwile ku ya eka tinyiko ta ntolovelo leti nga hundzoku ntsengo wa R10 000 hi lembe.
- Miheriso exikarhi ka varingani na ntlawa wa tikhamphani ta le Afrika-Dzonga na swihanano eka mihlangano ya vuvuyerisi bya vanhu a swi hakeli xibalo xa swihanano.

Xibalo xa Rurhiso wa Tisekhurithi

Xibalo xa sindzisiwa eka mpimo wa 0.25 phesente eka rurhiso wa tisekhurithi leti nga eka nongonoko na leti nga ri ki eka nongonoko. Tisekhurithi ti endlwile hi mikavelo etikhamphanini kumbe mitswalo ya swirho eka tikhoporexini leti pfalekeke.

Xibalo eka Marendzo ya le Moyeni ya Misava Hinkwayo

R190 hi mukhandziyi loyi a sukaka eka mihahiso ya misava hinkwayo ku nga katsiwi mihahiso yo ya eBotswana, Lesotho, Namibia na Swaziland, eka xiyimo lexi xibalo ku nga R100.

Levhi ya Nhluvukiso wa Vuswikoti

Levhi ya nhluvukiso wa vuswikoti ya hakeriwa hi vathori eka mpimo wa 1% ya ntsengo hinkwawo wa muholo lowu hakeriweke eka vatirhi. Vathori lava hakelaku muholo wa lembe wa le hansi ka R500 000 a va hakeli levhi ya nhluvukiso wa vuswikoti.

Tihakelo ta Ndzindzakhombo ya Mpfumaleko wa Ntirho

Tihakelo ta ndzindzakhombo ya mpfumaleko wa ntirho ta hakeriwa nhweti na nhweti hi vathori eka masungulo ya hakelo ya 1% hi vathori na 1% hi vatirhi, hi ku landzelela miholo ya vatirhi ehansi ka ntsengo wo karhi.

Vathori lava nga titsariselangiki mayelana na swivangelo swa PAYE kumbe SDL va fanele va hakela tihakelo eka Khomixinara wa Ndzindzakhombo ya Mpfumaleko wa Mitirho.

MIPIMO YA NTSWALO YA SARS

Mpimo wa ntswalo (ku sukela hi ti1 Dzivamisoko 2016)	Mpimo
Mimbuyelo ya le ntirhwani - a yi na ntswalo kumbe ntswalo wa le hansi wa loni (mpimo wa ximfumo)	8% hi lembe
Mipimo ya ntswalo (ku sukela hi ti1 Mawuwani 2016)	Mpimo
Hakelelohansi ya xibalo kumbe leyi hlweleke	10.5% hi lembe
Ku riheriwa ka hakelelohenhla ya xibalo xa nkarhinyana na xa vatirhi	6.5% hi lembe
Ku riheriwa xibalo endzhaku ka aphili leyi humeleleke kumbe laha aphili leyi pfumeleriweke hi SARS	10.5% hi lembe
Ku riheriwa VAT endzhaku ka nkarhi lowu pimeriweke	10.5% hi lembe
Hakelo leyi hlweleke ya VAT	10.5% hi lembe
Vulawuri bya Nhundzu eMindzilekanini na Xibalo xa Swimakiwa xa laha Tikweni	10.5% hi lembe